

VERS EL CAPITALISME O VERS EL SOCIALISME?¹

Lev Trotski

25 d'abril de 1930

---

versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es - des de: “¿Hacia el capitalismo o hacia el socialismo?”, en, *Escritos*, Tomo I 1929-30, volumen 3, Editorial Pluma, Bogotá, 1977, pp. 860-884.

Les perspectives de liberals i menxevics
Velles contradiccions sota condicions noves
Quina és l'essència de l'excés?
Únicament el partit pot trobar la sortida

Les perspectives de liberals i menxevics

El liberalisme rus, que malgrat els anys que ha passat en l'exili no s'ha tornat molt més astut, considera que totes les noves formes econòmiques, principalment la col·lectivització, constitueixen un retorn a la servitud. Fa molt poc, Struve es queixava en alguna part que Rússia ha retornat al segle XVII, però sense Déu. Encara que aquest judici resultés cert, la revolució estaria igualment justificada. L'economia camperola no feu grans progressos entre els segles XVII i XX, sota l'aclarida orientació de les velles classes dominants. De manera que, encara que realment haguéssim retrocedit, el que calia avançar no seria molt. I alliberar els camperols de Déu significà alliberar-los d'un seriós escull. Desgraciadament, Déu era un element necessari en l'inventari camperol del segle XVII, puix constituïa una trinitat agrícola junt amb l'aladre i el rossí. A aquests únicament els alliberaran les màquines i l'electricitat. És un problema encara no resolt... però ho serà.

El liberalisme fa com que no veu el tremend avanç econòmic provocat pel règim soviètic, és a dir, les proves empíriques dels avantatges incalculables del socialisme. Els economistes de les classes desposseïdes passen simplement per alt les taxes de desenvolupament industrial, que no registren precedents en la història. I els portaveus menxevics de la burgesia expliquen que es deuen a la

ferotge “explotació dels camperols”. No expliquen, per exemple, per què l’explotació dels camperols indis a mans dels anglesos no derivà, ni a l’Índia ni en Gran Bretanya, en ritmes industrials que s’apropen ni tan sols als del sistema soviètic. ¿I per què no pregunten sobre el ritme assolit a l’Índia amb Macdonald, que fa afusellar els obrers i camperols indis perquè volen la independència? Dubte que els interlocutors de Macdonald i Mueller li dirigisquen aqueixes “preguntes al ministre”.

Les referències liberal-menxevics a la servitud i al sistema d’Araktxeiev constitueixen l’argument clàssic que empra la reacció contra totes les innovacions del progrés històric. Ja el vell Hegel creà la fórmula filosòfica per a aquest “retorn” al passat en la seua “triada” de tesi, antítesi i síntesi. Les classes que tracten de mantenir l’*antítesi* (és a dir, el capitalisme) sempre descobriran, en cada avanç de la *síntesi* (el socialisme), un retorn a la *tesi* (el feudalisme). Els filòsofs i economistes plumífers del botxí Galliffet acusaren la Comuna de París de sustentar el desig reaccionari de fer retrocedir la societat contemporània a l’època de les comunes medievals. En aqueix sentit Marx escrigué:

“Generalment les creacions totalment noves de la història corren el perill que hom les confonga amb rèpliques d’altres formes de vida social més velles, inclusivament desaparegudes, amb les que podrien tenir determinades semblances” (*La Guerra Civil a França*). La crítica burgesa contemporània no ha creat res de nou. En tot cas, on ho podria haver trobat? La “ideologia” del liberalisme rus i de la “democràcia” russa és un mer plagi, damunt irremeiablement tardà. No errava molts el blanc el mateix Struve quan escrivia fa trenta-dos anys: “Com més a l’est se’n va, més roí i dèbil és la burgesia.” L’historia hi agregà: “i la seua democràcia”

Avui Struve repeteix la seua consigna de 1893: “Siguem aprenents del capitalisme!”; però existeix una petita diferència. Fa quaranta anys, aquesta consigna (bona o roïna) era en certa mesura progressiva; avui significa un retrocés. Potser la Rússia tsarista no anà a l’escola del capitalisme? I el principal resultat en fou l’esclat de la Revolució d’Octubre. Al revés del que diu el proverbi rus, l’“arrel” d’aquest aprenentatge li resulte dolça al mestre, i el fruit amarg. Per això, ¿com immunitzar-se en el futur contra aquest “fruit” si es restaura el capitalisme? En l’estranger, l’únic descobriment nou que ha fet la burgesia russa en aquest terreny és la tan problemàtica (i summament inestable) “prosperitat” de les nacions civilitzades. Però l’eix de la qüestió està en què l’aprenentatge capitalista dels països nous no repeteix l’historia dels països vells, malgrat que, per contra, sí suporta el pes dels seus pecats. La Revolució d’Octubre significà la ruptura de la cadena burgesa *mundial* en la seua anella més dèbil. El somni del retorn de Rússia al capitalisme mundial després de la

Revolució d'Octubre és la més fantasiosa i estúpida de les utopies. ¿Potser no seria molt més “fàcil” assegurar un desenvolupament capitalista pacífic a Xina i l'Índia? En aquests països, dit siga de pas, el poder està a mans de la Segona Internacional. Facen la prova, cavallers! Els advertim per endavant que no resultarà, perquè Xina i l'Índia, degut precisament al seu breu aprenentatge capitalista, avancen cap a *la seua pròpia* Revolució d'Octubre. Tal és la dialèctica del procés mundial, i no hi ha forma d'esquivar-la.

El menxevisme espera arribar a una ràpida solució del “problema dual d'ajustar el sistema econòmic d'un país al seu vertader nivell de desenvolupament econòmic i de crear les premisses polítiques i jurídiques que permeten efectuar aqueix ajustament”. Aqueixa fórmula de prestidigitació es basa en la restauració del sistema burgès. Per “premisses polítiques i jurídiques” cal entendre la democràcia burgesa. “Queden-se vostès amb les fàbriques i tallers (li diu el menxevisme a la burgesia) i donen-nos *a canvi* la possibilitat de ser diputats, intendants, ministres i Zoergiebel, com ocorre en Alemanya i Gran Bretanya.” Aqueix és, en realitat, el “problema dual”. En 1917, mentre exercí el poder, el menxevisme defensà la burgesia contra la Revolució d'Octubre. No obstant, veiérem que la burgesia desconfià d'aqueixa defensa i cercà un Kornilov. En l'actualitat, el menxevisme s'ofereix a aplanar-li el camí a la burgesia per mitjà de la liquidació “democràtica” d'Octubre. Però els restauradors del capitalisme saben perfectament bé que el retorn “evolutiu” al capitalisme és il·lusori. La contrarevolució burgesa no seria capaç (encara que existís la possibilitat) d'assolir els seus objectius sense una perllongada guerra civil i un retorn a la pobresa en aquest país que el poder soviètic acaba d'aixecar de les ruïnes.

Una segona edició del capitalisme rus distaria de ser una *mera* continuació i desenvolupament del capitalisme prerevolucionari (més precisament, prebèl·lic), no sols perquè els separa un llarg període de guerra i revolució sinó també perquè el capitalisme mundial (amo del capitalisme rus) ha sofert tremendes derrotes i profunds revessos en aquest lapse.

El capital financer ha esdevingut infinitament més poderós, mentre el món es sent cada vegada mes restringit. *Un nou capitalisme rus no seria sinó un capitalisme explotador colonial de tipus asiàtic.* La burgesia comercial, industrial i financera russa (aquella que assolí salvar el seu capital líquid) ha estat totalment absorbida pel sistema del capital estranger. Per als restauradors “autèntics”, “seriosos”, el retorn a la Rússia burgesa no significaria una altra cosa que l'oportunitat d'explotar Rússia des de fora, com a colònia. Així ocorre a Xina, on el capital estranger opera per mitjà dels *compradors*, espècie d'intermediaris xinesos que omplien la seua bossa permetent que l'imperialisme mundial li robe al seu propi poble.

La restauració del capitalisme a Rússia seria un cultiu químicament pur de “compradorisme” rus, amb “premisses polítiques i jurídiques” tipus Denikin-Chiang Kai-shek. Naturalment, açò combinat amb el concurs de “Déu” i “un embolcall eslau”, és a dir, amb tot el que cal per a salvar l’“ànima” de l’assassí.

Però, quant duraria tant d’esplendor? La restauració hauria d’enfrontar-se al problema obrer i, també i sobretot, al problema camperol. Sota Stolipin l’èxit relatiu obtingut en la creació d’una capa de camperols pròspers va anar acompanyat d’un procés de proletarització i pauperització tan dolorós, i d’una agudització tan gran de les diferències socials en el camp, que la guerra camperola de 1917 en rebé un impuls irresistible. A la burgesia i la socialdemocràcia no els queda una altra via que la de Stolipin, i en la situació del capitalisme actual no podria ser d’una altra manera. L’única diferència està en què, en compte d’existir entre dotze i quinze milions de propietats camperoles com hi havia abans, ara hi hauria vint-i-cinc milions. I l’intent de fer sorgir d’elles una capa capitalista provocaria tal procés de proletarització i pauperització que, comparats amb ell, semblarien insignificants els esdeveniments que portaren a 1917. Encara que la contrarevolució no restaurés la burgesia agrària (però, com podria no fer-lo?), el problema agrari se li apareixeria com el fantasma d’una segona marejada. Si fins a Xina, on la casta burgesa quasi no existeix, el problema agrari és quasi tan explosiu com a l’Índia. Repetim: a Rússia el desenvolupament capitalista, inclús amb formes més avançades, seria un desenvolupament de tipus xinès. Aquesta és l’única solució possible al “problema dual” del menxevisme.

La conclusió és clara: fent abstracció de la perspectiva socialista que obre, el règim soviètic és, en la situació mundial imperant, l’únic règim concebible d’*independència nacional* de Rússia. Encara que, clar està, sense Serafí Sarovski i la lletra “iat”.

Velles contradiccions sota condicions noves

Per tal de comprendre bé les dificultats fonamentals per que travessa actualment l’URSS cal no perdre de vista que el desenvolupament econòmic actual (malgrat la catastròfica profunditat de la ruptura d’Octubre) és la continuació, encara que sota formes molt alterades, dels principals processos anteriors a la guerra i la revolució. Si, d’una banda, les esperances liberals i socialdemòcrates es basen per complet en la seua adhesió al passat (el capitalisme, la Revolució de Febrer, la democràcia), d’altra banda, les seues crítiques de l’actual regim econòmic parteixen d’ignorar totalment la continuïtat entre ahir i avui. Presenten les coses com si la contradicció entre la ciutat i el camp hagués sorgit de la Revolució d’Octubre, quan en realitat el triomf d’aquesta fou possible

gràcies a què combinà la insurrecció proletària amb la revolució agrària.

La crisi del camp soviètic és, fonamentalment, la crisi d'una economia rural endarrerida basada en la petita propietat. Les classes posseïdores feren tot allò que pogueren en el passat per tal d'estimular, fer progressar i consolidar les grans empreses agrícoles: en les anomenades reformes "alliberadores" de 1861, en la lluita contra la revolució de 1905 mitjançant les lleis contrarevolucionàries de Stolipin i, finalment, amb la política aplicada en el període de poder dual de 1917. Però totes fracassaren.

En l'endarrerit camperolat rus, trasplantant sobtadament a les noves condicions del mercat, el desenvolupament forçat del capitalisme rus sota la pressió del capital financer mundial hi accentuà enormement la tendència a créixer la extensió de les propietats. Fou el mateix capitalisme qui donà la seua màxima expressió als "somnis" camperols precapitalistes d'"una nova divisió de la terra". I els intents (molt realistes quant als seus objectius) d'oposar a aquesta tendència camperola un sistema de propietat capitalista en el camp fracassà "únicament" perquè el ritme de desenvolupament capitalista en el seu conjunt no coincidí amb l'evolució dels camperols cap al capitalisme agrari. El sotmetiment de la Rússia tsarista al mercat mundial i al capital financer, amb totes les seues conseqüències comercials, fiscals i militars, avançava amb bótes de set llegües; al mateix temps, la formació d'un estrat de grans propietaris del camp avançava a "pas de tortuga". I fou contra aquesta discordança en el ritme que es trencà el cap la contrarevolució burgesa i gran terratinent de 1907-1917.

Així, la nacionalització revolucionària de la terra era l'única manera viable d'alliberar les relacions de propietat agrària de l'extraordinària confusió que s'havia acumulat durant tota l'etapa històrica precedent. La nacionalització significà el lliurament de tota, o quasi tota, la terra als camperols. Tenint en compte l'herència rebuda en maquinària i mètodes de cultiu, aquesta transferència de la terra als camperols provocà una major subdivisió de la terra i en conseqüència li aplanà el camí a una nova crisi de l'agricultura.

En dotze anys no es podia liquidar aquesta contradicció heretada del passat, entre la ciutat i el camp. Al contrari, quan l'estat obrer, després de liquidar els seus enemics, s'apropà seriosament al desenvolupament industrial del país, aquesta contradicció inexorablement s'agreuja. Tenint en compte el creixement general de la població i les aspiracions d'independència de la jove generació camperola, la subdivisió dels predis prosseguí en forma accelerada. El desenvolupament de la indústria i la cultura, amb els inevitables sacrificis del camp, avançà amb la suficient velocitat com per a suscitar en el camperolat nous interessos i noves necessitats, però massa lentament com per a satisfer la classe camperola en el seu conjunt. Així és com la contradicció entre la ciutat i

el camp s'agreuja de manera mai vista. I la base d'aquesta contradicció roman sent la mateixa: l'impotent aïllament de la classe dels petits camperols endarrerits.

Sent així, ¿quina diferència hi ha entre aquesta situació i la que imperava abans de la Revolució? Hi ha una diferència enorme.

En primer lloc, davant de la desaparició de les grans propietats, a la classe camperola li resulta impossible sortir del seu compromís econòmic, millor dit dels seus vint-i-cinc milions d'insuperables entrebancs econòmics, estenent la seua propietat mitjançant l'expropiació de les classes posseïdores. Per a gran benefici del futur del país, aquesta etapa ha quedat enrere. Però per això mateix els camperols es veuen obligats a cercar altres sortides.

En segon lloc, (i no menys important) al capdavant del país es troba un govern que, siguen quins siguen els seus errors, tracta per tots els mitjans d'eleva el nivell material i cultural dels camperols. Els interessos de la classe obrera (que segueix sent la classe dominant del país malgrat els canvis operats en l'estructura de la societat revolucionària) tendeixen al mateix.

Des d'aquest punt de vista històric ampli, que en última instància és l'únic racional, es totalment absurda l'afirmació dels liberals de que la col·lectivització és producte de la força bruta. Després de subdividir la terra el més possible, com resultat de l'ocupació del vell mètode camperol d'aprofitar les terres disponibles, la seua integració i el seu agrupament en propietats agrícoles més grans ha esdevingut un problema de vida o mort per a la classe camperola.

En èpoques històriques anteriors, davant la manca de terres per a cultivar, els camperols algunes vegades s'aixecaren en rebel·lió, altres es llençaren en grans corrents colonitzadors cap a la conquesta de terres verges, i àdhuc entraren amb el cap cot en tota classe de sectes religioses, per a compensar l'escassetat de territori amb la pàtria celestial.

Marx digué una vegada que el camperol, a més dels seus prejudicis, té també el seu judici. Les dues característiques apareixen combinades de distintes maneres en tota la història. Passats certs límits, el realisme vital del camperol xoca amb monstruoses supersticions. I més floreix el "prejudici", com menys capac sembla el "judici" de resoldre una situació de l'economia camperola que sembla no tenir sortida.

Amb noves formes, en una etapa històrica més elevada i en distintes proporcions, el judici i el prejudici camperols també han trobat la seua expressió en la col·lectivització total. Dotze anys de revolució, en què passà pel

comunisme de guerra, per la NEP i les seues distintes fases, han fet pensar al camperolat que per a sortir de l'endarreriment ha de buscar noves vies. Però succeeix que aquestes encara no han estat provades, ni els seus avantatges verificats. La política governamental aplicada entre 1923 i 1928 orientà l'atenció dels estrats superiors del camp cap al desenvolupament i la millora de les propietats *individuals*. Les capes inferiors seguien desorientades. Aquesta vegada la contradicció entre la ciutat i el camp sorgí en el problema de les reserves de cereals. El govern efectuà un veloç canvi de rumb, tancà el mercat lliure i obrí les portes de la col·lectivització. Els camperols les travessaren en massa. Les noves esperances del camperolat eren una combinació de judici amb prejudici. Junt amb la consciència d'una minoria, l'instint de ramat de la majoria penetrà en el moviment. La situació prengué per sorpresa el govern que (lamentablement) actuà amb molt més prejudici que judici. Es descobrí un monstruós "excés" nacional. Amb brillant intuïció retrospectiva, la direcció tractà de reemplaçar-lo per petits excessos provincials. El Secretariat del Comitè Central compta amb gran quantitat d'opinions estereotipades respecte d'això, a nivell provincial, de districte i regional.

Quina és l'essència de l'excés?

En la seua llargíssima i, a dir veritat, terriblement ignorant resposta als camarades de les granges col·lectivitzades, Stalin es refereix de manera ambigua a "ciertes persones" que han enfocat erròniament el problema dels camperols mitjans, i a "altres persones" que no han comprés el codi de les granges col·lectives (hem de dir, de pas, que el codi fou promulgat després de produïts els excessos)... i el dolor que tot açò li provocà a la culta direcció. Tot açò és molt interessant, i fins i tot commovedor. No obstant, Stalin no diu com farà el quaranta per cent del camperolat (del seixanta per cent que estava col·lectivitzat, segons s'anuncià al març, Stalin resta, sense "retrocedir"... un vint per cent) per tal d'engegar a treballar enormes empreses agrícoles sense maquinaria que justifique la seua existència, i ni què parlar de la seua forma social.

Per gran que siga el seu "individualisme", el camperolat, davant els fets econòmics incontrovertibles, es veu obligat a retrocedir. N'hi han abundants proves en tota la història del cooperativisme camperol, inclús en els països capitalistes. La pròpia subdivisió de la producció mena, necessàriament a la socialització de les funcions comercials i creditícies. Després de la revolució de 1905, el cooperativisme abraçà en la Rússia tsarista milions de camperols, però es limitava únicament a la compra i venda, crèdit i estalvi, i no incloïa la producció. No es pot cercar la causa del manteniment d'aquesta subdivisió de la producció en la psicologia del camperol sinó en el caràcter del seu equip i en els seus mètodes de producció; heus aquí l'essència del seu individualisme.

Quan el ritme inesperat de la col·lectivització, provocat per la situació insostenible causada per la fragmentació de les granges camperoles i esperonat pel triple fuet de la burocràcia, revelà la flagrant contradicció entre els mitjans de producció i la dinàmica de la col·lectivització, es tractà de sortir-se'n del pas per mitjà d'una nova teoria salvadora, segons la qual les grans empreses equipades amb maquinàries primitives haurien de considerar-se tallers manufacturadors socialistes. Sona científic, però fins i tot els escolàstics saben que canviar el nom de la cosa no és canviar la seua naturalesa.

La manufactura agrícola només es justificaria si els mètodes manufacturadors de producció foren més avantatjosos, per al cultiu del sòl que la col·lectivització agrícola. No sabem per què aquest avantatge no s'ha demostrat en la pràctica fins al dia d'avui.

És obvi que hom sempre pot demostrar amb hàbils combinacions estadístiques que fins i tot la col·lectivització de la maquinària camperola més primitiva posseeix els seus avantatges. Aquest pensament es repeteix monòtonament en discursos, articles periodístics i circulars, però els autors es guarden molt de comparar-lo amb l'experiència viva. La gran família camperola és la més "natural" de totes les formes de col·lectivització. Però fou precisament aquesta forma la que sofrí el deteriorament més cruel després d'Octubre. ¿Algú pot imaginar seriosament que serà possible, sobre les mateixes bases productives, construir una gran granja col·lectiva constituïda per famílies que ni tan sols es coneixen entre si?

La cooperació productiva a gran escala, però basada en les ferramentes camperoles, ja fou sotmesa a la prova de la història: fou el cas de les terres senyorívoles lliurades als camperols per a la seua explotació, a canvi d'un pagament en espècie. Què hi veiem? En general, aquestes terres estaven pitjor treballades que les propietats camperoles. Després de la revolució de 1905, aquestes propietats foren liquidades en massa i el Banc Rural en feu lots i les vengué als camperols. Així es demostrà que la "cooperació" productiva basada en la combinació de les terres senyorial amb els equipaments camperols de cap manera resultava viable des del punt de vista econòmic. En canvi, la gran propietat basada en l'explotació mecànica, la rotació regular dels cultius, etcètera, sortiren indemnes de les convulsions de 1905 i els anys subsegüents, fins que la Revolució d'Octubre les nacionalitzà. És cert que en el primer cas es tractava exclusivament de terres senyorials. Però hi ha un perill: que la formació artificial, val a dir precipitada, de grans granges col·lectives, en què el treball del camperol individual està ofegat en el treball de desenes i centenars de camperols com ell, que utilitzen el mateix equip individual, determine que allí on manque la iniciativa individual l'explotació de la terra siga inferior a la de

les parcel·les camperoles individuals.

Una granja col·lectiva basada en la mera combinació d'equips camperols és a la propietat agrària socialista el que la propietat senyorial lliurada al camperol a canvi d'un arrendament en espècie és a la gran propietat capitalista. Açò constitueix un mentís implacable a la idea de la "manufactura socialista".

Bukharin oblida les bases materials de les granges col·lectives i es refugia en els seus somieigs teòrics per a afirmar que, tenint en compte l'endarreriment de les taxes de creixement agrícola respecte de les industrials, "la reconstrucció socialista de l'agricultura era l'única sortida viable". De manera que per a ell la col·lectivització general no és una etapa en el desenvolupament de les relacions de producció agràries preparada materialment sinó l'"única sortida" de les dificultats actuals. Aquesta forma de plantejar el problema revela l'enfocament de la teleologia administrativa pura.

Bukharin, òbviament, encerta quan diu que el procés en curs no és un simple retorn a les formes del "comunisme de guerra". No hi ha dubte que, des de cap punt de vista, és un retorn al passat. El gir actual entranya conseqüències importants per al futur. Però el moll de tot el problema consisteix en saber si les proporcions i relacions són correctes. Ara bé, a més de ser promissori per al futur del socialisme, aquest gir conté també perills directes i mortals. Bukharin els menciona de passada: "A causa del desenvolupament de les granges col·lectives i les granges estatals, l'enorme demanda de màquines complicades, tractors, recol·lectores, fertilitzants químics, etcètera, excedeix a l'oferta i ací les 'tisoires' continuen obrint-se, a sobre d'això ràpidament." Aquestes frases extraordinàries estan soterrades en el text d'un article triomfal, sense cap comentari addicional. Però la major separació de les "tisoires" entre els fonaments i el sostre no pot significar sinó l'enfonsament de tota l'estructura.

Bukharin ressalta la importància de l'element de planificació en la col·lectivització de l'agricultura i de l'establiment de vincles estrets entre la granja col·lectiva, la indústria i l'aparell soviètic de districtes per a afirmar: "Ací tenim, en forma embrionària, la futura superació del burocratisme." Sí, en forma embrionària. Però, ai d'aquell que confon la forma embrionària amb la infantil, o la infantil amb l'adolescent! Quan no la justifica una base tecnològica suficient, la granja col·lectiva mena, inevitablement, a la formació d'una burocràcia econòmica parasitària, la pitjor de totes. El camperol, que força vegades ha aparegut en la història recolzant passivament tota classe de burocràcies estatals, mai tolera el burocratisme en la seua esfera econòmica immediata: cal no perdre mai açò de vista.

La col·lectivització ha de transformar el caràcter del camperol, diu Bukharin. Ni

cal discutir-ho. Però per a això es necessita el tractor, l'aladre mecànic, la recol·lectora, no la "idea" dels mateixos. El platonisme mai tingué èxit en el pla productiu. És cert que el pla preveu un augment cada vegada mes accelerat de la quantitat, actualment menyspreable, de tractors. Però no es pot construir granges col·lectives presents en base a tractors futurs. A més, els tractors necessiten combustible. La distribució adequada de combustible en territoris immensos planteja un problema monumental de producció, organització i transport. Però un tractor, encara que tinga combustible, no és res per si sol; esdevé efectiu únicament com a part integral d'una cadena les anelles de la qual són el desenvolupament tecnològic i el gran avanç en tots els terrenys. De totes maneres, tot això és factible. I tot es farà. Però encara falta el "càlcul exacte de la mesura del temps"; sense això, fracassa qualsevol operació, econòmica o militar. En condicions internes i internacionals favorables, les bases materials i tecnològiques de l'agricultura podrien canviar totalment en els propers deu o quinze anys i garantir a la col·lectivització una base productiva. Només que en el mateix lapse de deu o quinze anys que ens separa de tal eventualitat, podrien sorgir moltes ocasions per a l'enderrocament del poder soviètic. Malauradament, Bukharin no ens serveix d'ajuda. Rebutja la realitat, aquesta vegada amb el seu peu esquerre, i surt al "galop embogit" vers les més altes esferes de l'especulació metafísica; tenim la certesa que el veurem convertit en boc expiatori dels errors de Stalin. No és Bukharin, però, qui ens interessa.

Mentre la col·lectivització avançava a tot vapor, la premsa burgesa mundial (al menys la més perspicaç, és a dir la més capaç de fer provocacions a llarg termini) repetia en tots els tons que aquesta vegada no podia haver-hi marxa arrere. O es realitzava l'experiència fins a la fi, o la dictadura soviètica cauria derrotada; i des del seu punt de vista inclús la "realització total" de l'experiència només podia desembocar en la derrota. La premsa soviètica oficial, des del començament mateix de la campanya de col·lectivització, responia pregonant a tota veu el triomf de l'avanç ininterromput, sense marxa enrere ni revessos. Stalin cridà obertament als camperols pobres a "exterminar implacablement" el kulak... com a classe. Només l'Oposició d'Esquerra introduí la nota discordant: des de la tardor anterior venia advertint públicament que la confusió de ritmes dessincronitzats contenia la llavor d'una crisi inevitable en el futur més pròxim. Els fets no trigaren a demostrar que només la premsa capitalista en un pol, i la premsa de l'Esquerra comunista en l'altre, parlaven amb fonament. L'ofensiva en el front camperol no tardà en despullar les seues contradiccions i agreujar-les fins a l'extrem immediatament. Després tinguérem les acusacions sobre els excessos, la facilitat per a sortir de les granges col·lectives, el fre de fet a la "deskulakització", etcètera. Al mateix temps es prohibí terminantment qualificar de "retirada" aquesta retirada. I encara ningú sap què oferirà el demà.

Algun dia caldrà fer el balanç. Si el partit governant, no ho fa, ho farà el

desenvolupament elemental del procés, encimbellat a coll de la dictadura. Com més primerenca, àmplia i audaç siga la revisió dels “plans” (més precisament: com més ràpidament s’introduïska un pla elaborat en forma col·lectiva en el caos que l’“èxit” amenaça de provocar), menys dolorós serà el procés de correcció de tots els errors comesos i més fàcil serà pal·liar les desproporcions més greus entre el desenvolupament de la ciutat i el camp i el “lapse” que, d’altra banda, serà més sincrònic amb el “lapse” de maduració de la revolució europea.

L’actual retirada en desordre emmascarada per les faules i la retòrica de la burocràcia és el pitjor que podria ocórrer. El partit es sent molest... però calla. Aquí resideix el principal perill.

Únicament el partit pot trobar la sortida

Fou al mig d’una pugna constant de partits i corrents, que sovint prengué la forma d’una guerra civil, que la burgesia vencé i assolí presidir els destins de la societat. És cert que el proletariat és més homogeni que la burgesia, però aquesta homogeneïtat dista de ser absoluta. La burocràcia obrera, a més d’instrument amb què el proletariat exerceix la seua influència sobre les altres classes, és també un instrument a través del qual les altres classes exerceixen influència sobre el proletariat. El complex de les relacions mundials que, en última instància, té la paraula definitiva, gira al voltant d’aquest eix. Aquestes relacions expliquen que, a partir de la revolució proletària, puguen sortir i desenvolupar-se profundes diferències al si del partit dominant, que adquireixen un caràcter fraccional. Aquesta situació no es canvia amb una mera prohibició.

La lluita inevitable sobre quina és la via a seguir (en la mesura en què la mateixa es lliura no sols sobre la base de la dictadura sinó també en benefici seu) ha de entaular-se amb mètodes que reduïsqen estrictament al mínim el cost d’elaborar una línia política correcta. Però la burocràcia stalinista ha tractat de desfer-se senzillament del preu polític que cal pagar per l’existència del partit. Tanmateix, malauradament el cost s’eleva com a conseqüència de la política oscil·lant de la burocràcia. Aquestes oscil·lacions són part inseparable del règim d’un aparell que ha escapat al control d’un partit i eludeix en totes les ocasions la responsabilitat dels seus propis errors. Seria funest imaginar que la dictadura del proletariat té dret a oscil·lar indefinidament. Aquest “crèdit” històric, per contra, és limitat.

El congrés partidari no s’ha reunit en dos anys i mig i en aqueix lapse es produïren profunds i sovintejats canvis en la política referida als problemes més fonamentals. I l’aparell governant, no considera aquest congrés, convocat contra

els desigs de la “cúpula”, com una forma de sortir de les dificultats internes, sinó més bé com un accident molest i un vertader perill. En l'època de la Guerra Civil el congrés es reunia tots els anys, en algunes ocasions dues vegades a l'any, mentre que ara, en temps de pau, després de les conquestes irreversibles de la industrialització i després (segons l'aparell) “de garantida la conversió dels camperols al socialisme”, la vida interna del partit es troba en un estat de tensió tan gran que el congrés és una càrrega, un misteri i un perill. Com s'explica això?

Hom podria respondre que el principal enemic no és la burgesia interna sinó l'externa, que ha esdevingut més poderosa després de la guerra. I és cert. Però si en veritat la base socialista s'ha consolidat internament, el perill *extern* no explica la burocratització del règim. Una societat socialista seria perfectament capaç de combatre els enemics externs sobre la base de la democràcia més àmplia, plena i il·limitada. No; el fet que el règim empitjore sistemàticament només pot obeir a raons *internes*. La pressió externa només s'explica pel seu lligam amb les relacions internes entre les classes.

Qui explique i justifique el caràcter repressiu del règim intern com a derivació de la necessitat de combatre un enemic intern, reconeix implícitament que, en els darrers anys, s'ha produït una modificació de les relacions de força en un sentit desfavorable al proletariat i el seu partit. ¿Com és possible que avui els kulaks constitueixen un perill major que en el passat, quan la burgesia i els mateixos kulaks provocaren una Guerra Civil, quan les velles classes dominants encara no havien perdut la seua confiança (basada en un ràpid enfonsament del bolxevisme) i encara tenien els seus exèrcits? Aqueixa afirmació es contradiu amb la realitat. I en tot cas no té res a veure amb la propaganda oficial, que només veu l'enfortiment continu del sector socialista i l'expulsió del sector capitalista.

És encara menys fàcil de comprendre per què *qualsevol* manifestació de desacord amb la direcció, és a dir amb la fracció stalinista militaritzada, tot esbós de crítica, tota proposta no anticipada per “la cúpula”, provoquen un pogrom immediat i organitzat, realitzat en silenci com una pantomima, després del qual ve una “liquidació” teòrica semblant a un ritu funerari cantat per sagristans i mestres de cor presos de les files dels professors rojos.

Afirmar que el règim que impera actualment en el partit és l'únic possible i que la seua evolució es natural i irreversible implica afirmar que el partit, i amb ell la revolució, han mort. ¿Per a decretar que d'ara en avant els congressos del partit es reuniran únicament “en cas de necessitat” caldria efectuar molts canvis? ¿Quin problema tindria el règim per a prendre aqueixa mesura? Quasi cap. Però un aparell que es veu obligat a buscar sancions contra d'ell no pot

evitar ser dominat per una sola persona. La burocràcia necessita un superàrbitre i tria per a aquest lloc a qui millor encarna el seu instint de supervivència. Aqueixa és l'essència del *stalinisme*: aplanar el camí per a la instauració del bonapartisme al si del partit.

En els seus començaments, el *centrisme* burocràtic és un corrent que maniobra entre dos corrents partidaris extrems, un dels quals reflecteix la línia petitburgesa i l'altre la proletària; el *bonapartisme* és un aparell estatal que ha trencat obertament tots els vincles tradicionals, inclosos els partidaris i, a partir d'aleshores, maniobra "lliurement" entre les classes com "àrbitre" imperiós. El stalinisme prepara el bonapartisme, de manera tant més perillosa com que ho fa inconscientment. Cal comprendre-ho. Ja és hora que ho fem.

¿Quins són, doncs, els factors que, malgrat les conquestes econòmiques, han deteriorat la situació política i incrementat la tensió en el règim de la dictadura?

Aquests factors són de dos tipus: alguns tenen les seues arrels en les masses, altres en els organismes de la dictadura. Els filisteus repeteixen amb freqüència que la Revolució d'Octubre fou el producte de les "il·lusions" de les masses. Això és cert en el sentit que ni el feudalisme ni el capitalisme educaren les masses en la interpretació materialista de la història. Però hi ha il·lusions i il·lusions. La guerra imperialista que arruinà i dessagnà la humanitat hagués estat possible sense les il·lusions patriòtiques, el principal baluard de les quals fou la socialdemocràcia. Les il·lusions de les masses respecte de la Revolució d'Octubre consistiren en sobreestimar les possibilitats d'un canvi ràpid en la seua situació. Però ¿que potser la historia registra cap esdeveniment grandios sense il·lusions creadores?

No obstant, és indubtable que el curs real de la revolució provoca un deteriorament d'aquestes il·lusions de les masses, i aquest es resta de la suma total del crèdit complementari que les masses li atorgaren en 1917 al partit dominant. D'altra banda, tinga's en compte que a canvi d'això es guanya en experiència i comprensió de quines són les vertaderes forces motrius del procés històric. Però mai ha d'oblidar-se que la pèrdua d'il·lusions avança a un ritme molt més veloç que l'acumulació de coneixements teòrics. Aqueixa és una de les causes principals de les victòries passades de la contrarevolució, en la mesura en què aqueixes causes responen als canvis psicològics que es produeixen al si de les classes revolucionàries.

Un altre element de perill el constitueix la degeneració de l'aparell de la dictadura. La burocràcia ha reinstaurat moltes de les característiques d'una classe dominant, i així ho veuen les masses obreres. La lluita que mena la burocràcia per la seua supervivència ofega la vida espiritual de les masses puix

que fomenta conscientment en elles noves il·lusions no revolucionàries, impedit així que les il·lusions perdudes siguin reemplaçades per una comprensió realista d'allò que està ocorrent. Des del punt de vista marxista, és evident que la burocràcia soviètica no pot esdevenir en una nova classe dominant. El seu aïllament i la seua creixent funció social de comandament condueixen inexorablement a una crisi de la dictadura que no podrà resoldre's sinó mitjançant un renaixement de la revolució sobre bases més profundes o a través de la reinstauració de la societat burgesa. És precisament la imminència de la segona alternativa, que tots senten malgrat que pocs la comprenen clarament, que crea aquesta extrema tensió en el regim.

És un fet incontrovertible que l'avanç de la burocràcia reflecteix les contradiccions generals inherents a la construcció del socialisme en un sol país. Amb altres paraules, inclús amb una direcció sana, el perill del burocratisme seguiria existint *dins de certs límits*. Tot depèn d'aqueixos límits i del temps. Reconèixer que el capitalisme mundial en general, i l'uropeu en particular, subsistiran durant molts anys equivaldria a reconèixer la inexorabilitat de la caiguda del règim soviètic, en què la degeneració prebonapartista de l'aparell obriria el camí per a convulsions de tipus termidorià o directament bonapartista. Mai hem de perdre de vista aquesta perspectiva si volem comprendre què està ocorrent. Tota la qüestió passa pel ritme, que no es pot donar per anticipat perquè depèn del xoc de forces vives. De no haver-se produït les vergonyoses i catastròfiques derrotes de la revolució en Alemanya i Xina, avui la situació mundial seria diferent. D'aqueixa manera les condicions objectives ens menen, altra vegada, al problema de la direcció. I no es tracta d'una persona o d'un grup (encara que aquest factor no manca d'importància). Es tracta de la interrelació entre la direcció i el partit, entre el partit i la classe.

És precisament des d'aquest punt de vista que es planteja el problema del règim del Partit Comunista soviètic i de la Comintern. Ens hem assabentat que circula una nova teoria aparejada per determinats elements inestables de l'Oposició: segons ells (Okudjava i d'altres), l'actual política "esquerrana" stalinista hauria de "parir" un règim més sa. Aquest fatalisme optimista constitueix la pitjor caricatura del marxisme. L'actual direcció no és un full en blanc. La història del règim stalinista és la història d'errors sense precedents i dels estralls que provocaren en el proletariat internacional. El gir a l'"esquerra" de l'actual direcció és una resultant de la línia dretana d'ahir. Com més profund el viratge, més implacable fou la pressió de la burocràcia per tal d'impedir que el partit tingués temps d'orientar-se al mig de les contradiccions entre l'ahir i l'avui.

La funesta ossificació de l'aparell partidari no és producte merament de contradiccions objectives, sinó el resultat de la història concreta d'una direcció en particular, per mitjà de la qual s'infiltraren aqueixes contradiccions. En

aquesta direcció, amb la seua selecció artificial d'individus en la base i en el cim, es cristal·litzen tots els errors del passat i s'assenten les bases dels errors futurs. I, sobretot, és aquesta direcció la que conté els gèrmens de la seua major degeneració bonapartista. Ací s'oculden els perills més amenaçadors, greus i immediats que aguaiten a la Revolució d'Octubre.

Les oscil·lacions cap a l'esquerra de cap manera signifiquen que la direcció centrista siga capaç de transformar-se en una direcció marxista pel seu propi esforç burocràtic intern. Signifiquen quelcom força diferent: tant en la situació objectiva com en els sentiments reprimits de la classe obrera s'està gestant una profunda resistència a la tendència termidoriana; el pas a aquest curs termidorià encara resulta impossible de realitzar sense vertaderes convulsions contrarevolucionàries. Encara que ofega el partit, la direcció no pot deixar de prestar-li atenció, perquè a través d'aquest canal (tanmateix que incomplet i emmordassat) les forces de classe fan arribar les seues advertències i crides. La discussió dels problemes, la lluita ideològica, les reunions i congressos han desaparegut, i en el seu lloc estan l'agència d'informació intrapartidària, la intercepció de comunicacions telefòniques i la censura de la correspondència. Però aquests mitjans indirectes serveixen de canals per a la pressió de la classe. Això significa que els orígens del gir a l'esquerra i les raons de la seua rapidesa es troben fora de la direcció. Aquesta només aporta la falta de reflexió, la falta de serietat i el seguidisme d'aquest gir a l'esquerra.

Fer les paus amb la direcció simplement perquè aquesta, malgrat que no ha reconegut ni comprés els seus errors, ha girat sobre el seu eix sota la pressió de fets externs (i està a punt d'acumular nous errors en una nova direcció) és demostrar que hom no és més que un miserable filisteu, incapaç d'eleva-se ni tal sols al nivell d'un funcionari, i de cap manera un revolucionari. ¿Realment "no hi ha una altra sortida", segons belen els Radek, Zinoviev, Kamenev, Smilga i altres bocs expiatoris afusellats? Els seus bels sols poden interpretar-se com que estan convençuts que la revolució ha mort, i ja que cal morir, millor és fer-ho junt amb els "altres": fins i tot la mort és agradable quan es mor en companyia. Mai podrem compartir sentiments tan menyspreables.

Enlloc està escrit i ningú ha demostrat fins ara que el partit actual, inexistent com partit en aquest moment però capaç no obstant de fer silenciosament girar cent vuitanta graus la direcció, no podria, amb la necessària iniciativa, regenerar-se internament per mitjà d'una profunda anàlisi col·lectiva del curs seguit fins avui. La història registra més d'un cas d'organismes, molt menys flexibles i més ossificats que el Partit Comunista, que foren capaços de ressuscitar i renovar-se per mitjà d'una profunda crisi interna. És així (i només així) com es planteja el problema per a nosaltres, a escala nacional i internacional. L'enfocament de l'Oposició no té res a veure amb la metafísica

complaent del camarada Okudjava i la resta, perquè el mateix enfocament pressuposa una intensa lluita de tendències i, per consegüent, que l'Oposició d'Esquerra desplegue la major activitat. Únicament els polítics en fallida abandonen els seus llocs en els moments crítics, responsabilitzant a la marxa objectiva dels esdeveniments i cercant una sortida en oracles optimistes. L'esperit de ramat i el seguidisme caracteritzen perfectament els períodes de traïció i degeneració. El bolxevisme nasqué en la lluita contra aquests. L'Oposició d'Esquerra continua aqueixa línia històrica. El seu deure consisteix no en diluir-se en el centrisme sinó en desplegar major activitat.

---

¹ *Vers el capitalisme o vers el socialisme? Biulleten Opozitsi*, n° 11, maig de 1930. Traduït del rus [a l'anglès] per a aquest volum [de l'edició nord-americana] per Iain Fraser. [Nota de l'edició castellana]